

УДК 336.72

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-1-32>**Єрмоленко О.А.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління державними і корпоративними фінансами
Українського державного університету залізничного транспорту***Коковіхіна О.О.***доцент кафедри управління державними і корпоративними фінансами
Українського державного університету залізничного транспорту***Лисьонкова Н.М.***доцент кафедри управління державними і корпоративними фінансами
Українського державного університету залізничного транспорту***Yermolenko Olekii***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Department of
Public and Corporate Finance Management
Ukrainian State University of Railway Transport***Kokovikhina Aleksandra***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Department of
Public and Corporate Finance Management
Ukrainian State University of Railway Transport***Lysonkova Nataliia***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Department of
Public and Corporate Finance Management
Ukrainian State University of Railway Transport*

ПЕРСПЕКТИВИ НАРОЩЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКУ ЗА РАХУНОК АКТИВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ

THE PROSPECTS OF INCREASING OF BANK'S RESOURCES POTENTIAL AT THE EXPENSE OF ACTIVATION OF INVOLVING HOUSEHOLD SAVINGS

АНОТАЦІЯ

Сьогодні економіка України потребує залучення значних фінансових ресурсів, і українська фінансова система має їх, але в замороженому стані. Цими ресурсами виступають заощадження населення в готівковій формі. І основна проблема полягає у тому, як конвертувати неорганізовані заощадження населення в ресурси банків і тим самим забезпечити потреби підприємств у позикових коштах і водночас дати змогу громадянам отримувати додатковий дохід. Метою даної статті є розроблення теоретико-методологічних основ і практичних пропозицій щодо трансформації заощаджень населення у банківські ресурси. Перш за все необхідно виявити чинники формування заощаджень домогосподарств, головним з яких є рівень доходів населення, який відіграє визначальну роль в економічному розвитку країни. І саме рівень економічного розвитку країни визначає мотивацію домогосподарств у створенні заощаджень. Окрім того, на розмір заощаджень впливають й інші чинники, такі як рівень прибуткового податку, процентні ставки по депозитам і кредитах, вікова структура населення тощо. У статті проаналізовано динаміку доходів і заощаджень населення за період 2005–2019 рр., а також проведено аналіз динаміки грошового агрегату М0 як потенційного ресурсу комерційних банків. Визначено, що розмір грошового агрегату М0 у 2005 р. становив 60,2 млрд грн, а до кінця 2019 р. цей показник перевищив позначку в 384,4 млрд грн. При цьому співвідношення грошових агрегатів М0 і М3 в Україні протягом 2005–2019 рр. залишався стабільно високим і знаходився на рівні 27%. Окрім того, визначено, що лише близько 50% заощаджень населення стають ресурсами банків. Тоді як підприємства шукають дже-

рела фінансування своїх інвестицій, більша частина заощаджень накопичується у формі національної та іноземної валют. Це пов'язано з низькою привабливістю альтернативних варіантів інвестування для населення (у недержавні пенсійні фонди, страхування життя, інститути взаємного інвестування, нерухомість тощо), і банківські вклади і залишатимуться основним засобом інвестування у найближчому майбутньому. Однак формування ресурсного потенціалу банків на основі заощаджень населення має ґрунтуватися на поєднанні інструментів на всіх рівнях ієрархії, таких як вплив НБУ, банківського сектору і окремих банків.

Ключові слова: депозити, депозитна політика, заощадження домогосподарств, строкові вклади, ресурсна база, відсоткова ставка.

АННОТАЦИЯ

Сегодня экономика Украины нуждается в привлечении значительных финансовых ресурсов, и украинская финансовая система имеет их, но в замороженном состоянии. Этими ресурсами выступают сбережения населения в наличной форме. И основная проблема состоит в том, как конвертировать неорганизованные сбережения населения в ресурсы банков и тем самым обеспечить потребности предприятий в заемных средствах и в то же время позволить гражданам получать дополнительный доход. Целью данной статьи является разработка теоретико-методологических основ и практических предложений по трансформации сбережений населения в банковские ресурсы. В первую очередь необходимо выявить

факторы формирования сбережений домохозяйств, главным из которых является уровень доходов населения, который играет определяющую роль в развитии страны. И именно уровень экономического развития страны определяет мотивацию домохозяйств в создании сбережений. Кроме того, на размер сбережений влияют и другие факторы, такие как уровень подоходного налога, процентные ставки по депозитам и кредитам, возрастная структура населения и т. д. В статье проанализирована динамика доходов и сбережений населения за период 2005–2019 г., а также проведен анализ динамики денежного агрегата М0 как потенциального ресурса коммерческих банков. Определено, что размер денежного агрегата М0 в 2005 г. составил 60,2 млрд грн., а к концу 2019 г. этот показатель превысил отметку в 384,4 млрд грн. При этом соотношение денежных агрегатов М0 и М3 в Украине на протяжении 2005–2019 г. оставался стабильно высоким и находился на уровне 27%. Кроме того, определено, что только около 50% сбережений населения становятся ресурсами банков. В то время как предприятия ищут источники финансирования своих инвестиций, большая часть сбережений накапливается в форме национальной и иностранной валют. Это связано с низкой привлекательностью альтернативных вариантов инвестирования для населения (в негосударственные пенсионные фонды, страхование жизни, институты взаимного инвестирования, недвижимость и т. д.), и банковские вклады и будут оставаться основным средством инвестирования в ближайшем будущем. Однако формирование ресурсного потенциала банков на основе сбережений населения должно основываться на сочетании инструментов на всех уровнях иерархии, таких как влияние НБУ, банковского сектора и отдельных банков.

Ключевые слова: депозиты, депозитная политика, сбережения домохозяйств, срочные вклады, ресурсная база, процентная ставка.

ANNOTATION

At present, the economy of Ukraine needs to attract significant financial resources and the Ukrainian financial system has them, but in a frozen state. This is the household savings in the cash form. The problem is to convert unorganized household savings into bank resources, which will meet the needs of economic entities in borrowed funds and at the same time allow citizens to receive additional income, which will lead to increased consumer demand. The purpose of this article is the development of theoretical and methodological principles and practical proposals for the transformation of household savings into banking resources. However, it is necessary to identify the factors of the formation of household savings, the main of which is undoubtedly the level of income. Certainly, the income of the population plays a significant role in the development of the whole country. And it is the level of economic development of the country that determines the motivation of households in the creation of savings. In addition, the amount of savings is also influenced by other factors, such as the level of income taxation, deposit and credit interest rates, the age structure of the population, etc. The article has analyzed the dynamics of incomes and savings of the population from 2005 to 2019, as well as the monetary aggregate M0 as a potential resource of commercial banks. It was determined that the amount of monetary aggregate M0 in 2005 amounted to UAH 60.2 billion, and by the end of 2019, this figure exceeded the mark of UAH 384.4 billion. The monetary aggregate M0 includes cash in circulation outside deposit-taking corporations, which includes funds of the population, which under certain conditions may become a banking resource. At the same time, the ratio of the monetary aggregate M0 and M3 in Ukraine during 2005–2019 remains consistently high – at 27%. Interestingly, that only about 50% of the population's savings become resources of banks. While businesses are looking for affordable sources of financing their investments, much of the savings are accumulated in the form of national and foreign currency. This is due to the low attractiveness of alternative investment options for the population (in private pension funds, life insurance, mutual investment institutions, real estate, etc.) bank deposits will remain the main means of investment soon. However, the formation of the resource potential of banks based on house-

hold savings should be based on a combination of tools at all levels of the hierarchy, such as the influence of the NBU, the banking sector, and individual banks.

Key words: deposits, deposit policy, household savings, time deposits, resource base, interest rate.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Особливістю української фінансової системи є значні обсяги непрацюючих грошових коштів. Населення нашої держави продовжує зберігати заощадження у готівковій формі «під матрацом». Водночас економіка України потребує залучення фінансових ресурсів. Таким чином, перетворення неорганізованих заощаджень домогосподарств на ресурси банків дасть змогу задовольнити потреби господарюючих суб'єктів у позикових коштах і водночас отримувати громадянам додаткові доходи, які призведуть до зростання споживчого попиту.

Заощадження населення продовжують виступати одним зі значущих і стабільних джерел довгострокової ресурсної бази організацій банківського сектору будь-якої країни. Попит на банківські послуги серед населення як власників заощаджень, згідно з економічними законами, знаходиться в прямому взаємозв'язку і розширюється в міру збільшення масштабів виробничих і обмінних відносин в економіці. Водночас у середовищі населення існує також певний набір чинників, що запускають процес припливу заощаджень у депозити банків. На етапах економічного зростання і спаду населення формує накопичення найбільш активно, але ці процеси пов'язані з різними за характером рушійними причинами.

За економічними законами попит на банківські послуги у населення як власників заощаджень знаходиться у прямому взаємозв'язку з масштабом виробництва в економіці і розширюється у міру його зростання, а також у міру зростання обмінних відносин між товаровиробниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Зважаючи на виняткову важливість зазначеної проблематики, вона знайшла відображення в економічній науці. Процес формування заощаджень домашніх господарств був предметом дослідження усіх найвідоміших шкіл економічної теорії. Вивчення окремих аспектів формування заощаджень населення займалися такі науковці, як: В. Базилевич, В. Булавинець, І. Власова, В. Геєць, О. Дзюблюк, В. Дорош, О. Драган, Я. Дяченко, В. Заяць, Т. Єфименко, Дж. Кейнс, Т. Кізіма, В. Коваленко, В. Крупа, В. Лагутін, І. Лютій, Г. Македон, О. Мітал, Ф.-Е. Модільяні, В. Опарін, Т. Павлюк, Б. Пшик, М. Савлук, Р. Циток, Р. Ціщик, С. Юдіна та ін.

Теоретичні і практичні аспекти формування банками залучених ресурсів досліджували такі вчені, як: А. Анікін, Е. Бібікова, І.Т. Балабанова, О.Д. Вовчак, О.В. Васюренко, А. Давидов, Н. Дорофєєва, Ж.М. Довгань, О.Д. Зару-

ба, Н. Кожель, М. Конопатська, Г. Коротка, В. Кривобоков, М. Малютіна, А.М. Мороз, М. Мних, М. Савлук, Т.С. Смолженко, М. Олексієнко, В. Огієнко, С. Фріз, Р. Хелфер та ін.

Попри значний обсяг досліджень щодо розуміння сутності заощаджень населення та їхньої ролі в ресурсному потенціалі банків залишається значна кількість проблемних, дискусійних питань, які потребують поглибленого розгляду.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є подальший розвиток теоретико-методичних засад і практичних пропозицій щодо трансформації заощаджень населення в банківські ресурси.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Представники класичної політекономії, перш за все А. Сміт, розглядали оцадливість як суспільне благо. К.Р. Макконнелл та С.Л. Брю розглядали заощадження як частину доходу, яка залишається після сплати податків, що не використана на придбання споживчих товарів [1, с. 185].

Заощадження є формою багатства, яка не пов'язана із задоволенням поточних потреб домогосподарств, а призначена для задоволення споживчих потреб у майбутньому, тому їх існування сприяє зростанню та урізноманітненню потреб людей, що посилює їх мотивацію до праці та підвищення її ефективності [2, с. 220–221].

Головним чинником формування заощаджень є рівень доходу населення. Однак варто зауважити, що на обсяги заощаджень впливають також й інші чинники: рівень оподаткування доходів, депозитні та кредитні відсоткові ставки, вікова структура населення тощо. Сучасний механізм формування сукупних доходів населення має ринковий та неринковий складники. Ринковий складник охоплює процеси формування факторних доходів населення через ринок праці, підприємницьку діяльність,

отримання доходів від ділових активів та власності. Неринковий складник включає такі шляхи отримання доходів, як соціальні трансферти держави, приватні трансферти та формування доходів у натуральній формі в особистому підприємстві господарстві [3, с. 48].

Не викликає сумнівів той факт, що доходи населення відіграють значну роль у розвитку всієї країни. І саме рівень розвитку економіки країни визначає мотивацію домогосподарств під час формування заощаджень.

Розглянемо динаміку доходів і заощаджень населення і спробуємо дослідити трансформацію заощаджень у банківські ресурси (табл. 1).

Дані таблиці дають змогу спостерігати схильність громадян України до заощаджень, про що свідчить динаміка відношення заощаджень населення до доходів. Окрім того, динаміка обсягів доходів та заощаджень населення протягом досліджуваного періоду загалом є зростаючою, окрім 2018 та 2019 рр., при цьому доходи населення зростали набагато більш стабільно, ніж заощадження, яким властива стрибкоподібна, нестійка динаміка. У 2018 р. частка заощаджень значно зменшилася, до 0,25%, а в 2019 році – до 3,14%. Такі значення показників зумовлені значними фінансовими потоками, що рухаються поза межами банківської системи та офіційної фінансової звітності.

Виходячи з даних, котрі представлені в табл. 2, можна побачити, що грошовий агрегат М0 у 2005 р. становив 60 231 млн грн, та до кінця 2019 р. цей показник перетнув позначку у 384 366 млн грн. Грошовий агрегат М0 включає готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями, який містить у собі кошти населення, які за певних умов можуть перетворитися на банківський ресурс.

При цьому співвідношення грошового агрегату М0 і М3 в Україні протягом 2005–2019 рр. залишається стабільно високим – 27%.

Таблиця 1

Динаміка доходів, витрат і заощаджень населення в Україні протягом 2005–2019 рр.

рік	доходи населення, млрд грн	витрати населення, млрд грн	заощадження населення, млрд грн	частка заощаджень у доходах, %
2005	381,40	335,80	45,60	11,96
2006	472,10	427,90	44,20	9,36
2007	623,30	575,50	47,80	7,67
2008	845,60	793,60	52,00	6,15
2009	894,30	813,90	80,40	8,99
2010	1101,20	939,30	161,90	14,70
2011	1266,80	1143,60	123,20	9,73
2012	1457,80	1353,20	104,60	7,18
2013	1548,73	1304,03	244,70	15,80
2014	1516,77	1316,76	200,01	13,19
2015	1735,86	1553,75	182,11	10,49
2016	1989,77	1815,14	174,63	8,78
2017	2475,83	2297,57	178,26	7,20
2018	3213,5	3205,6	7,90	0,25
2019	3699,3	3815,5	-116,20	-3,14

Джерело: побудовано на основі [4]

На даній діаграмі можна побачити стійке співвідношення грошових агрегатів М0 та М3 рівні 27% у період із 2005 по 2019 р. Цікаво, що лише близько 50% заощаджень населення стають ресурсами банків. Значна ж частина заощаджень залишається на руках у населення у вигляді готівки.

Слід зазначити, що за останні три роки депозити мали позитивну динаміку. Одним чинником, який створював протягом останніх років передумови для успішного залучення заощаджень населення до банківської системи, є недостатня привабливість альтернативних варіантів інвестування коштів.

Очевидна залежність обсягів депозитів від депозитної ставки. І якщо враховувати поступове зниження облікової ставки, то можна очікувати зменшення зацікавленості домогосподарств у такому інструменті, як банківський депозит, для примноження власних заощаджень. Ця ситуація вимагає від держави, НБУ та банків конкретних і злагоджених дій.

1. Якісне вдосконалення існуючих видів депозитних банківських продуктів населенню та пошук можливих варіантів їх модифікації з метою підвищення комфортності й задоволення потреб наявних клієнтів банку, особливо з урахуванням новітніх реалій української економіки, і залучення нових клієнтів [6, с. 285].

2. Підвищення рівня захисту (гарантування) вкладів громадян. На сучасному етапі розвитку банківського бізнесу використовуються переважно коротко- та середньострокові депозити населення, що не лише зумовлює строкову незбалансованість активів та пасивів банків, а й вимагає запровадження системних дій зі стабілізації зазначеного джерела. Як переконливо доводить світова та вітчизняна практика, одним із дієвих засобів стабілізації депозитів як джерела банківських ресурсів є надання додаткових гарантій надійності та безпеки вкладникам, що досягається через страхування депозитних вкладів. Доцільним є запровадження комбінованої системи гарантування депозитних

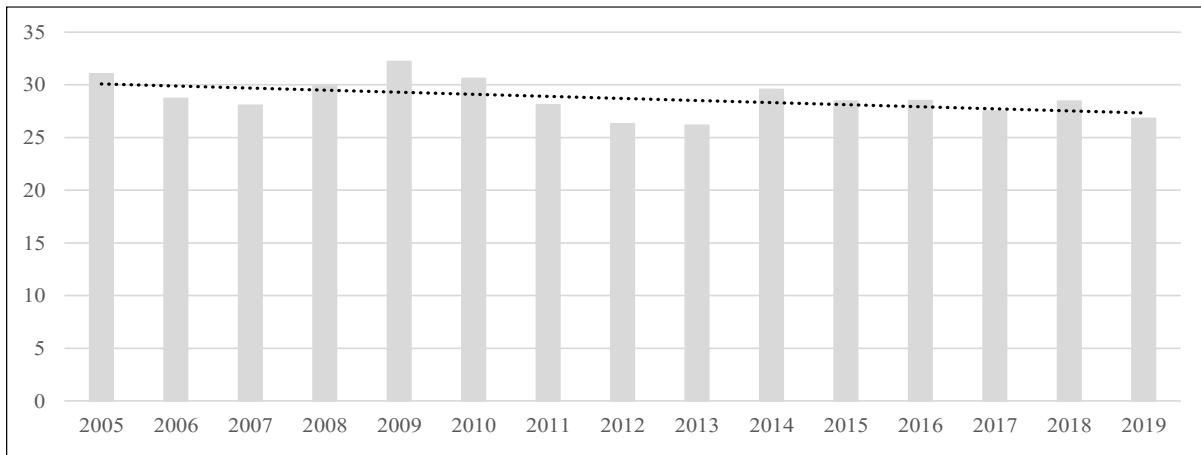

Рис. 1. Динаміка М0/М3 в Україні протягом 2005–2019 рр.

Таблиця 2

Динаміка грошових агрегатів М0 і М3 в Україні протягом 2005–2019 рр.

Рік	М0, млн грн	М3, млн грн	готівка поза банківською системою відносно М3 (М0/М3), %
2005	60231	194071	31,04
2006	74984	261063	28,72
2007	111119	396156	28,05
2008	154759	515727	30,01
2009	157029	487298	32,22
2010	182990	597872	30,61
2011	192665	685515	28,11
2012	203245	773199	26,29
2013	237777	908994	26,16
2014	282947	956728	29,57
2015	282673	994062	28,44
2016	314392	1102700	28,51
2017	332546	1208859	27,51
2018	363629	1277635	28,46
2019	384366	1438310	26,72

Джерело: складено на основі [5]

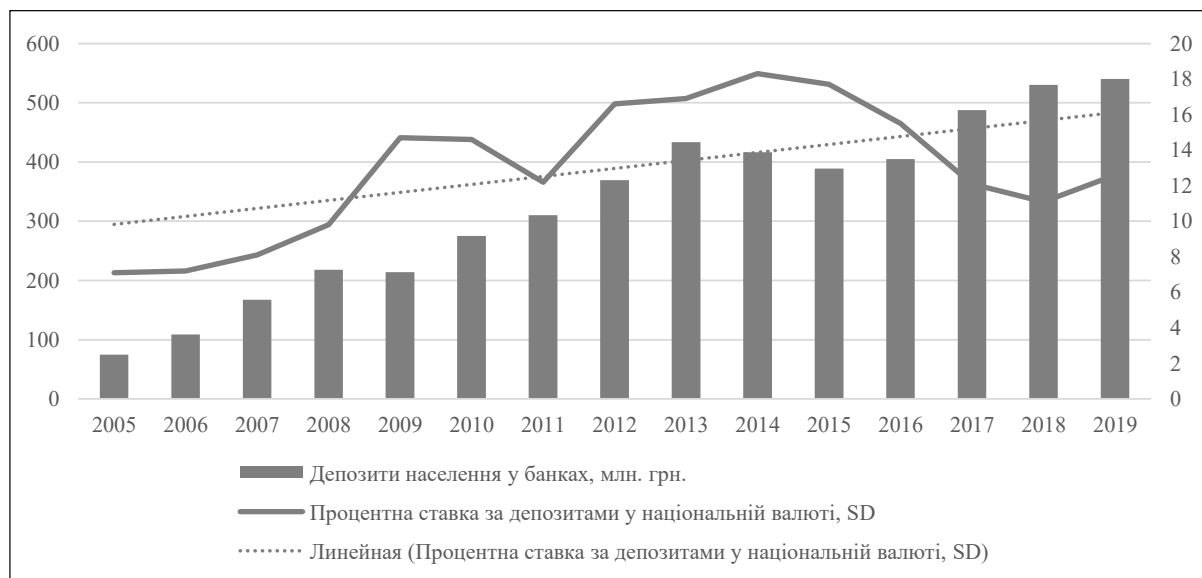

Рис. 2. Фактична дохідність депозитів населення у національній валюті терміном розміщення до 1 року та обсяги депозитів населення у 2005–2019 рр.

вкладів населення в Україні, в якій система базового гарантування вкладів на суму до мінімального ліміту через ФГВФО доповнюється системою додаткового гарантування вкладів на суму більше ліміту через систему страхового ринку [7, с. 280–281].

3. Формування більшої довіри населення до банківської системи шляхом формування іміджу стабільності банку. При цьому можна виділити такі рівні формування іміджу стабільності банку: стабільність по суті (фактична стабільність) – дотримання всіх установлених нормативів НБУ, підвищення якості активів та кредитного портфеля, стійкість і збалансованість ресурсної бази, прибуткова діяльність банку тощо; поширення інформації про банківську стабільність – забезпечення публічності та інформаційної відкритості банку, широке анонсування відомостей про роботу банку в різноманітних ЗМІ, формування іміджу стабільної та відкритої фінансової установи; компетентні підтвердження стабільності банку – участь у публічних рейтингах авторитетних рейтингових агентцій, експертних опитуваннях, аналітичних оглядах і публікаціях фахівців банківської галузі [8, с. 43].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведене наукове дослідження дає нам змогу зробити такі висновки. По-перше, дефініція «заощадження» є одним із головних понять економічної теорії, при цьому головним чинником формування заощаджень виступає саме рівень доходів населення. По-друге, слід зазначити, що в сучасних умовах господарювання та в умовах економічного зростання України залучення тимчасового вільних заощаджень населення може бути охарактеризовано такою тезою: тоді як господарюючі суб'єкти займаються пошуком доступних джерел фінансування своїх інвести-

цій, значна частина заощаджень накопичується у формі національної та іноземної валют.

З огляду на низьку привабливість альтернативних варіантів вкладення коштів населенням (у недержавні пенсійні фонди, страхування життя, інститути спільного інвестування, нерухомість тощо), найближчим часом саме банківські депозити залишаться основним засобом їх інвестування.

Однак формування ресурсного потенціалу банків на основі заощаджень населення має відбуватися на основі поєднання інструментів усіх рівнів ієрархії (вплив НБУ, банківського сектору та окремих банків).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. McConnell C.R., Brue S.L., Flynn S.M. Economics: principles, problems, and policies. Boston : McGraw-Hill Irwin, 2009.
2. Доходи та заощадження в перехідній економіці України / В. Бандера та ін. ; за ред. С. Панчишина, М. Савлука. Львів : ЛНУ, 2003. 406 с.
3. Степанова А., Удод Є. Заощадження домогосподарств як важливий інвестиційний ресурс країни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2012. Вип. 136. С. 45–50.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2021).
5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2021).
6. Шейко О.П., Стороженко О.О. Роль заощаджень населення у формуванні ресурсної бази банків України в сучасних умовах. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 1. С. 279–286.
7. Коваленко В.В., Сергєєва О.С. Заощадження населення у забезпеченні фінансових ресурсів банків. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 28. С. 275–283.
8. Добровольська І.О. Механізми формування ресурсного потенціалу банків на основі заощаджень населення. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2014. № 3. С. 41–44.

REFERENCES:

1. McConnell C. R., Brue S. L., Flynn S. M. (2009). *Economics: principles, problems, and policies*. Boston, McGraw-Hill Irwin.
2. Bandera, V., Buniak, V.B., Vatamaniuk, Z.H. et al. (2003), *Dokhody ta zaoshchadzhennia v perekhidnii ekonomitsi Ukrainy* [Income and savings in transition economies Ukraine], LNU im. Franka, Lviv, Ukraine, 406 p. (in Ukrainian)
3. Stepanova A., Udod Ye. (2012) *Zaoshchadzhennya domohospodarstv yak vazhlyvyi investytsiynny resurs krayiny* [Household savings as an important investment resource of the country] *Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*. Vol. 136. pp. 45-50. (in Ukrainian)
4. Official site of State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed (10.02.2021))
5. Official site of National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua> (accessed 10.02.2021)
6. Sheyko O.P., Storozhenko O.O. (2014) *Rol' zaoshchadzhenn' naselelnya u formuvanni resursnoyi bazy bankiv Ukrainy v suchasnykh umovakh* [The role of savings in the formation of Ukrainian banks' resource base in modern conditions]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. vol. 1, pp. 279-286 (in Ukrainian)
7. Kovalenko V.V., Serhyeyeva O.S. (2019) *Zaoshchadzhennya naselelnya u zabezpechenni finansovykh resursiv bankiv* [Public savings in support of financial resources of banks]. *Infrastruktura rynku*. Vol. 28, pp. 275-283. (in Ukrainian)
8. Dobrovol'ska I. O. (2014) *Mekhanizmy formuvannya resursnoho potentsialu bankiv na osnovi zaoshchadzhenn' naselelnya* [Mechanisms of formation of resource potential of banks based on household savings] *Visnyk Universytetu bankivskoyi spravy Natsional'noho banku Ukrainy*. vol. 3, pp. 41-44. (in Ukrainian)